

HEIDELBERGCEMENT

Zbliźmy się do ptaków z naszego sąsiedztwa!

Lekcja druga

Ptaki wędrowne

Opracowanie: Aleksandra Pępkowska-Król,
Rafał Bobrek

© OTOP 2020

HEIDELBERGCEMENT

Wiosną warto przyrzeć się przyrodzie

Za oknami wiosna. Trochę żal, że w najbliższych dniach nie wybierzesz się na żadną dłuższą wycieczkę. Zostając w domu nie musisz jednak tracić czasu. Możesz przygotować się na pełniejsze spotkanie z urokami tej wspaniałej pory roku.

Ptaki nieodzownie kojarzą się z wiosną. To, że ptaki mają pióra, dzioby i skrzydła, wie każdy. Ale czy nie warto byłoby się dowiedzieć czegoś więcej? Jeśli wzięłeś udział w lekcji pierwszej „Ptaki żyjące w otoczeniu naszych domów”, wiesz już, jakich ptaków szukać w miejscu, w którym mieszkasz. Teraz proponujemy, byś przyjrzał się ptakom wędrownym.

Ptaki wędrowne to te, które odbywają sezonowe wędrówki (migracje). Odlatują latem i jesienią na zimowiska, nierzadko oddalone o dziesiątki tysięcy kilometrów od terenów, w których spędzają wiosnę i lato. Wiosną kolejnego roku wracają na lęgowiska, czyli do miejsc swojego rozrodu. Zanim wyjaśnimy po co to robią, warto jeszcze wspomnieć, że nie wszystkie ptaki odbywają wędrówki. Te, które tego nie robią, to **gatunki osiadłe** – cały rok spędzające w jednym miejscu, lub **koczujące** – przemieszczające się w zimie na niewielkie odległości w nieukierunkowany sposób.

HEIDELBERGCEMENT

Ptaki wędrownie

To zmieniające się w cyklu rocznym **warunki pogodowe** wymuszają wędrówki ptaków. W Polsce, która położona jest w umiarkowanej strefie klimatycznej, w zimie robi się chłodno i zaczyna brakować pokarmu. Dlatego zanim to nastąpi, niektóre z gniazdujących tu ptaków podejmują wysiłek wędrówki i przemieszczają się na południe (do południowej i zachodniej Europy, do Afryki lub południowo-zachodniej Azji), gdzie zima jest łagodniejsza, a pokarmu jest pod dostatkiem. Wiosną wracają, by ponownie odbyć lęgi.

Przyjrzyjcie się kilku gatunkom ptaków wędrownych. Opisaliśmy je na kolejnych stronach. Sprawdźcie, kiedy można je spotkać w Polsce. Gdzie się podziewają, kiedy nie ma ich u nas. Jak duże odległości pokonują podczas swoich wędrówek.

Fenomen wędrówek ptaków niezmiennie fascynuje naukowców i amatorów obserwacji tych zwierząt. Każdego roku, z początkiem wiosny wielu z nich z niecierpliwością wyczekuje pierwszych powracających na lęgowiska bocianów czy jerzyków. Mamy nadzieję, że dzięki naszemu opracowaniu, i Was zafascynuje osobliwość ptasich migracji.

HEIDELBERGCEMENT

Skowronek

Pierwsze skowronki pojawiają się w Polsce już w lutym. Wracają wtedy ze swoich zimowisk na południu i zachodzie Europy. Pozostają z nami do października, a nawet listopada, choć już w pełni lata przestają wyśpiewywać swe charakterystyczne trele, przez co mniej zwraca się na nie uwagę niż wiosną.

Pierwotnie gatunek ten zamieszkiwał stępy – suche zbiorowiska traw i innych roślin zielnych. W Polsce najprościej o spotkanie z nim na polach uprawnych.

*Daniel Pettersson
via Wikimedia Commons*

HEIDELBERGCEMENT

Skowronek

Skowronek to jeden z pierwszych zwiastunów wiosny. Nad polami jego śpiew usłyszeć można już z końcem lutego. Samce śpiewają wykonując jednocześnie loty godowe, podczas których najłatwiej zauważyć je nad, pozbawionymi o tej porze roku roślinności, polami.

*Alun Williams333
via Wikimedia Commons*

HEIDELBERGCEMENT

Pierwiosnek

Pierwiosnek na swoich lęgowiskach w Polsce pojawia się w marcu. Żeby go zobaczyć lub usłyszeć, trzeba się wybrać do lasu lub na teren porośniętych krzewami. Na zimowiska, znajdujące się w zachodniej Europie, Północnej Afryce i południowo-zachodniej Azji, odlatuje we wrześniu i październiku.

[Dr. Raju Kasambe](#)
via [Wikimedia Commons](#)

HEIDELBERGCEMENT

Pierwiosnek

Jest niewielkim, bardzo ruchliwym ptakiem. Do tego wyglądem bardzo przypomina swoich bliskich krewniaków z rodziny świstunek – **piecuszka** i **świstunkę leśną**. Dlatego, aby stwierdzić jego obecność w lesie, najlepiej kierować się słuchem, a nie wzrokiem (patrz następna strona).

Pierwiosnek

Piecuszek

Świstunka leśna

HEIDELBERGCEMENT

Pierwiosnek

Śpiew pierwiosnka to charakterystyczna, dwusylabowa monotonna piosenka, brzmiąca jak: *cilp-calp, cilp-calp*. Warto wiedzieć, że w wielu językach (choć akurat nie w polskim!) od tego charakterystycznego śpiewu wzięła się nazwa tego ptaka, np. w języku niemieckim pierwiosnek to „der Zilpzalp”.

Głos ten łatwo zapamiętać, a potem wychwycić spośród innych śpiewów ptaków podczas spacerów leśnymi ścieżkami.

via Wikimedia Commons

HEIDELBERGCEMENT

Bocian biały

Zna go chyba każdy. Na lęgowiska w Polsce przylatuje w marcu. Odlatuje w sierpniu i wrześniu. Zimuje w Afryce na południe od Sahary, aż po południowy skraj tego kontynentu. Podczas wędrówki pokonuje dystans nawet 10 000 km. Obejrzyj film, w którym zobaczysz, jak wyglądają stada bocianów podczas migracji (autor filmu: *Wildlife Israel Yuval Dax*).

Nie śpiewa, ale wydaje charakterystyczny **klekot**.
Sprawdź, czy go rozpoznajesz!

HEIDELBERGCEMENT

Bocian biały

Gniazda zakłada w bezpośrednim sąsiedztwie człowieka. Na dachach domów, wysokich kominach, słupach energetycznych, drzewach. Ale to wie każdy!

Tutaj znajdziesz kilka transmisji on-line, dzięki którym w różnych miejscach Polski można podglądać życie bocianów w ich gniazdach:

www.bociany.lask.pl klekusiowo.pl grupaekologiczna.org.pl [Stare Żukowice](#)

Sprawdź, czy któreś z gniazd zostało już zajęte!

H. Zell
via Wikimedia Commons

HEIDELBERGCEMENT

Bocian biały vs. bocian czarny

Nie każdy wie, że bocian biały ma rzadszego, czarnego kuzyna. **Bocian czarny** stroni od ludzi, buduje gniazda w lasach, wysoko na drzewach, a żeruje nad rzekami i strumieniami. Kliknij na zdjęcie bociana czarnego, by podejrzeć jego gniazdo (na żywo).

Bocian biały

*Ken Billington
via Wikimedia Commons*

Bocian czarny

*MinoZig
via Wikimedia Commons*

HEIDELBERGCEMENT

Kukułka

Zimuje od środkowej po południową Afrykę. Do kraju wraca w kwietniu-maju.

Jest pasożytem lęgowym, zatem nie buduje własnych gniazd! Jaja podrzuca do gniazd innych gatunków ptaków. Kukułcze pisklę wykluwa się zwykle najwcześniej i wypycha z gniazda jaja gospodarza. Pozbywa się w ten sposób konkurencji i pozostaje jedynym pisklęciem karmionym przez przybranych rodziców.

[Vogelartinfo](#)
via [Wikimedia Commons](#)

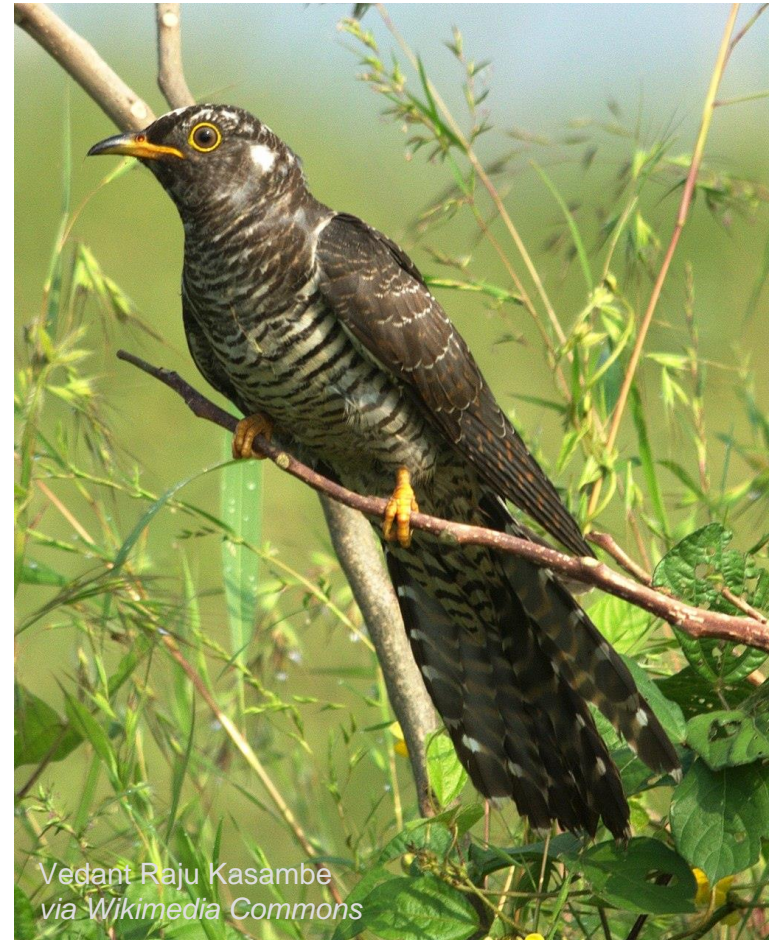

HEIDELBERGCEMENT

Kukułka

Jedna z ludowych nazw kukułki to, uwaga, **gżegżółka**, a najczęściej spotkać ją można w dyktandach ortograficznych!

Z jej charakterystycznym śpiewem (zwanym kukaniem) związanych jest co najmniej kilka przesądów. Znasz jakiś? A może Twoi rodzice lub dziadkowie znają? Może ich zapytasz?

Vedant Raju Kasambe
via Wikimedia Commons

HEIDELBERGCEMENT

Jaskółki

Brzegówka, dymówka i oknówka to trzy przedstawicielki rodziny jaskółkowatych. Te zwinne, niezwykle szybko latające ptaki pojawiają się w Polsce w kwietniu i pozostają tu do września, a nawet października. Przylatujące do nas jaskółki zimują w Afryce, w jej części położonej na południe od Sahary.

HEIDELBERGCEMENT

Jaskółki

Oknówki i dymówki możemy obserwować z okien własnych domów. Te pierwsze budują swoje gniazda z błota we wnękach okien, pod okapami dachów. Te drugie preferują wnętrza pomieszczeń takich jak stajnie, obory, ale także garaże czy przedsionki domów. Stąd dużo łatwiej o spotkanie z nią na wsi niż w mieście.

Brzegówka w przeciwieństwie do swych kuzynek – oknówki i dymówki – stroni od ludzi.

Jej gniazdo to norka wykopana w piaszczystej skarpie. Spotkać ją można nad urwistym brzegiem rzeki, w żwirowni czy piaskowni.

Obejrzyj film i zobacz, jak krok po kroku powstaje gniazdo oknówek (autorka filmu: *Anna Ordyczynska*).

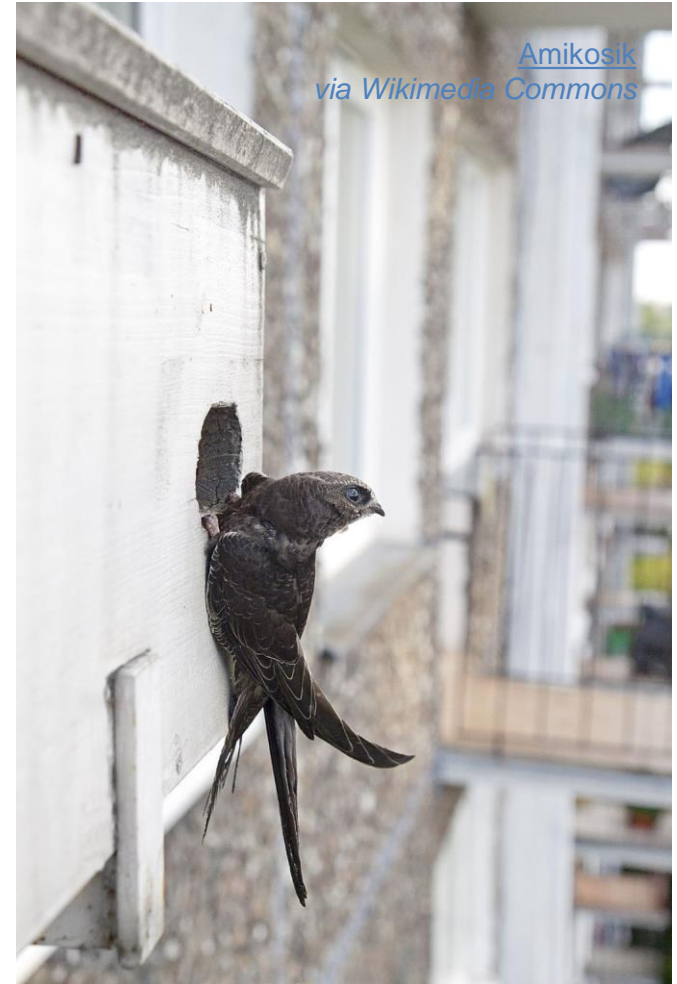

HEIDELBERGCEMENT

Jerzyk

Podobnie jak oknówka i dymówka żyje w bezpośrednim sąsiedztwie człowieka. Często jest mylony z jaskótkami, choć nie jest z nimi bliżej spokrewniony. Przylatuje na lęgowiska w Polsce dopiero z końcem kwietnia lub nawet w maju, a na zimowiska położone w Afryce odlatuje już w sierpniu. Widokiem jerzyków i ich charakterystycznym głosem cieszyć możemy się zatem przez naprawdę krótki okres roku. Tym bardziej, warto im się dokładnie przyjrzeć, gdy już się u nas pojawią.

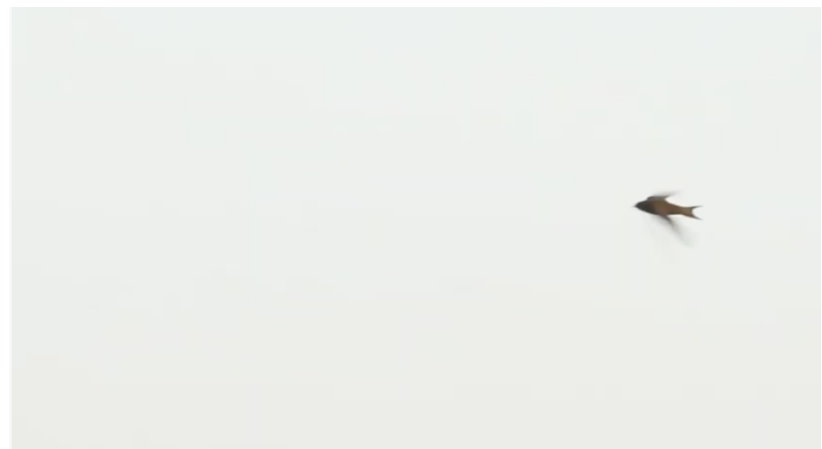

HEIDELBERGCEMENT

Jerzyk

Jerzyk to jeden z najwytrwalszych, najzwinniejszych i najszybszych lotników w świecie ptaków. Większość swego życia spędza w locie. W locie zdobywa pokarm, pije, zbiera materiał na gniazdo, a nawet śpi. Zobaczcie, jak wspaniale wyglądają jerzyki w locie. W poniższych filmach możecie się im przyjrzeć z bliska, również w zwolnionym tempie.

HEIDELBERGCEMENT

Zadania cz. 1 – Opisz wybrany gatunek ptaka wędrownego

Jeśli zapoznałeś się już z gatunkami ptaków, które zostały przedstawione na poprzednich stronach, to wybierz jeden z nich i przyjrzyj się mu dokładnie. Poszukaj jak najwięcej informacji o wybranym przez siebie ptaku. Skorzystaj z Internetu, encyklopedii czy innej książki (może masz w domu jakąś poświęconą ptakom?). Spróbuj znaleźć odpowiedzi na poniższe pytania:

- jak wygląda (czy jest duży, średni, mały, jak ubarwione są jego pióra, jak wygląda jego dziób),
- jakie siedliska zajmuje (gdzie najłatwiej je spotkać), gdzie buduje gniazdo (na ziemi, drzewie),
- czym się żywi i jak zdobywa pożywienie.

Przygotowując się do wykonania zadań, znajdziesz jeszcze wiele innych informacji. Po prostu zacznij szukać. Opisz to, co znalazłeś i zobaczyłeś. Spróbuj narysować swojego bohatera.

HEIDELBERGCEMENT

Zadanie cz. 2 – Stwórz harmonogram przylotów i odlotów ptaków

przyloty

styczeń

luty

marzec

kwiecień

maj

czerwiec

lipiec

sierpień

wrzesień

październik

listopad

grudzień

skowronek

.....

.....

jerzyk

.....

.....

jerzyk

.....

skowronek

.....

.....

odloty

Stwórz własną oś miesięcy i uzupełnij ją nazwami ptaków, które poznałeś. Zaznacz miesiące, w których przylatują do Polski i te, w których odlatują. Wykaż się kreatywnością, może zamiast wpisywać nazwy, narysujesz sylwetki ptaków.

A może znasz inne gatunki ptaków wędrownych. Umieść je koniecznie w harmonogramie. Sprawdź tylko, w jakich miesiącach przylatują i odlatują.

HEIDELBERGCEMENT

Zadania cz. 3 – Obserwuj ptaki

Wyrzyj przez okno, może uda Ci się dostrzec któregoś z naszych bohaterów (o ile już do nas przyleciały – sprawdź harmonogram!). Jeśli mieszkasz w dużym mieście, wyglądając z okna możesz dostrzec **jerzyka** i **oknówkę**. Mieszkańcom wsi najszybciej wpadnie w oko **skowronek** lub **dymówka**. Wędrując po łąkach łatwo o spotkanie z **bocianem białym**. Na spacerze po lesie najpewniej usłyszysz **kukułkę** i **pierwiosnka**. Natomiast przechadzając się wzdłuż brzegu rzeki, masz szansę na spotkanie z **brzegówką**. Rozglądaj się uważnie!

O swoich pierwszych obserwacjach wybranych ptaków wędrownych (**bociana białego**, **kukułki**, **jerzyka**, **brzegówki**, **dymówki** i kilku innych) możesz poinformować innych miłośników ptaków za pośrednictwem strony www.springalive.net.

Gorąco do tego zachęcamy!

HEIDELBERGCEMENT

Ciekawostka

Każdego roku, w drugi weekend maja (w 2020 r. będzie to 9 maja), obchodzony jest **Światowy Dzień Ptaków Wędrownych**. Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków zachęca w tym dniu wszystkich do uczestnictwa w ptasich wycieczkach.

I Ty wybierz się w tym dniu „na ptaki”! Ubierz się odpowiednio do pogody, zabezpieczając przed deszczem lub słońcem, spakuj do plecaka wodę i kanapki, jeśli masz, również lornetkę, i wyjdź na zewnątrz (do parku, lasu, na łąkę) poobserwować ptaki. Spróbuj znaleźć te, o których dowiedziałeś się z poprzednich stron niniejszego opracowania.

W kolejnym odcinku naszego cyklu „Zbliźmy się do ptaków z naszego sąsiedztwa!”, podpowiemy, jak zostać naprawdę dobrym obserwatorem ptaków.

HEIDELBERGCEMENT

Przydatne informacje cz. 1

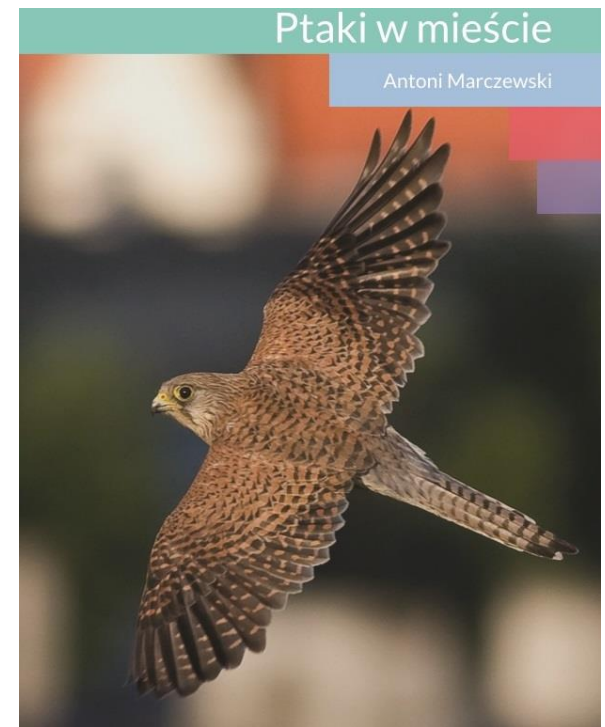
Strona Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków:

www.otop.org.pl

Strona OTOP poświęcona migracjom. Tutaj możesz m.in. zgłaszać swoje obserwacje powracających na lęgowiska ptaków:

www.springalive.net/pl-pl

Broszura OTOP „**Ptaki w mieście**”, w której znajdziesz sylwetki wielu gatunków ptaków żyjących w otoczeniu człowieka
(kliknij na obrazek, by pobrać PDF).

HEIDELBERGCEMENT

Przydatne informacje cz. 2

Podstawowe informacje o ptakach występujących w Polsce znajdziesz m.in. tutaj:

ptaki.info

Strona, na której znajdziesz nagrania głosów ptaków:

www.xeno-canto.org

HEIDELBERGCEMENT

Lekcje „Zbliźmy się do ptaków z naszego sąsiedztwa” przygotowane zostały w ramach programu Spring Alive 2020. Jest to program organizowany przez BirdLife International, w Polsce wdrażany przez [Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków](#). Jego cel to inspirowanie i edukowanie dzieci w Eurazji i Afryce na temat migracji ptaków i w ogóle piękna natury. Poprzez warsztaty, zajęcia szkolne i wydarzenia dla rodzin nasza inicjatywa ma na celu stworzenie kolejnego pokolenia ludzi świadomych piękna przyrody i istniejących zagrożeń. Tegoroczny temat programu Spring Alive to: **„Jak być dobrym obserwatorem ptaków”**.

Od 2019 r. program Spring Alive finansowany jest przez HeidelbergCement.

